

הראשון חותם כנגד השורה האחרונה, ואחריו חותמים שאר
העדים, וממילא אם יוסיפו שורה נוספת בשטר יהיה ניכר שאין
חתימות העדים מתחילות מכנגד שורה זו אלא כנגד השורה
שמעליה, ויבינו שזויה השטר.
מבואר במשנה בגיטין (פג) שאם כותב העד רק את שמו או רק את
שם אביו צריך להוסיף תיבת 'עד', והיינו 'ראובן עד' או 'בן יעקב
עד', אך אם הוא חותם בשמו ובשם אביו, אינו צריך להוסיף תיבת
'עד' ויכול לחתום רק 'ראובן בן יעקב'. הגמרא מקשה על פי דברי
משנה זו על רב ירמיה בר אבא: וליחוש, דלמא מתרמיא ריעותיה
בשמייהא אחרונה – שמא יודמן שנכתב בשורה האחרונה דבר שהוא
רע למחזיק בשטר, כגון תנאי מסוים, או שהיה כתוב שם שהשטר
נפרע, ונניין ליה לשמייהא אחרונה – ויחתוך את השורה האחרונה,
ונניין ליה לראובן בתיבה – וממילא יחתוך גם את תחילת חתימת
העד שמאחורי השטר כנגד השורה האחרונה, שכתוב בה 'ראובן',
ומתפשט – ויהיה השטר כשר בסיום החתימה שהוא 'בן יעקב עד',
דתנן בגיטין (סג) שנוסח חתימה 'בן איש פלוני עד', הוא כשר, כיון
שיש עדים המכירים שאכן זהו כתב ידו של אותו אדם, שהוא בנו
של יעקב, ולא יהיה ניכר שחתך שורה מהשטר.
מתרצת הגמרא: אין העד שבשטר המקושר חותם את שמו בשורה
אחת ארוכה, אלא דתיב – שכתובה חתימתו כך, 'ראובן בן יעקב
עד' – כנגד שורה אחת מנוסח השטר שבפנים, והתיבה 'ראובן'
והתיבה 'בן' כתובות זו תחת זו כנגד השורה האחרונה שבשטר,
'ועליוה' – מעליהם, כנגד השורה שלפני האחרונה
בנוסח השטר, וממילא אם יחתוך את השורה האחרונה יחתוך גם
את המילים 'ראובן בן', וישארו רק המילים 'יעקב עד', וכיון שאין
זה שם העד אלא שם אביו, יפסל השטר.
מקשה הגמרא: ועדיין ליחוש, דלמא נניין ליה לראובן בן – שמא
באמת יחתוך את השורה האחרונה עם תחילת חתימת העד שהיא
'ראובן בן, ומתפשט ביעקב עד' – ויוכשר השטר על ידי המילים
'יעקב עד' בלבד, כיון שסיברו שיעקב עצמו, שהוא אביו של העד
האמיתי, הוא שחתם כעד על השטר. ומוכיחה הגמרא שנוסח
חתימה כזה כשר: דתנן במשנה (סג), אם חתם 'איש פלוני עד', כשר.
מתרצת הגמרא: דלא תיב 'עד' – אין חותמים בגט מקושר בנוסח
'ראובן בן יעקב עד', אלא 'ראובן בן יעקב' בלבד.
מתרצת הגמרא באופן נוסף: ואיבעית אימא, לעולם מדובר אף
באופן דתיב 'עד', ומכל מקום אין חשש שיחתוך את השורה
האחרונה ויוכשר השטר בסיום החתימה של 'יעקב עד', כיון
דידעין קה – אפשר להכיר לפי הכתב, דהא חתימות ידא –
שחתימת יד זו

אבל 'מק' – מקום מחוק שבשטר שחזרו וכתבו עליו מילים
מסוימות, פסול – אותן מילים פסולות, וכן מה שנכתב אחריהן עד
סוף השטר, ואף על פי שמחוק זה פקיים – שכתב בסוף השטר
שמילים אלו כתובות על גבי מחיקה. אמנם אין זה כלל גמור, ולא
אמרו שמחוק פסול, אלא אם המחיקה היא במקום שיתכן שהיה
כתוב שם 'הכל שריר וקיים', כלומר במקום שיתכן שהסתים שם
השטר ואינו אמצע הענין, ותנאי נוסף לפסול, שתהיה המחיקה
גדולה לכל הפחות כשיעור כתיבת 'הכל שריר וקיים', שאז יש
חשש שהיה כתוב שם 'הכל שריר וקיים' והסתים שם השטר,
ואדם זה מחק את השריר וקיים' וכתב שם דברים אחרים, וסיים
וכתב 'הכל שריר וקיים' אחר, ואף קיים את אותה מחיקה, והכל
בזיוף. ומכל מקום אין לחוש בשטר מקושר שמא ימחק את
השריר וקיים' ויכתוב דבר אחר, כיון שיפסל השטר במחיקה זו.
הגמרא מבררת מדוע אין חשש זיוף בשטר מקושר לדעת רב
ירמיה בר אבא. מקשה רמי בר חמא לרב חסדא: ולרב ירמיה בר
אבא, דאמר (סג) שעדי שטר מקושר חותמים מאחורי התיבה, ויכנגד
כל התיבה מקחוץ – מהצד החיצוני, שאין השטר כתוב בו, וכיון
שחתימות העדים הן כנגד כל הכתיבה אין צורך לכתוב כלל 'הכל
שריר וקיים', שהרי אם יזייף ויוסיף דברים בשטר יהיה ניכר
שתוספת זו אינה כנגד חתימות העדים, ליחוש – יש לחשוש, דלמא
תיב מנאיה מאי דקעי – שמא יוסיף ויכתוב מבפנים מה שירצה,
כהמשך לנוסח השטר, ואף שכנגד התוספת שיכתוב לא יהיו
חתימות עדים, מתחים סתרי יתרי מאבארא – יחתים עדים נוספים
מבחוץ כנגד הכתיבה שהוסיף, ואמר, אלא, לרבות בעדים הוא
דקערי – ויאמר המזייף שכונתו היתה להרבות בחתימות עדים
כדי לפרסם את ענין השטר, וכמבואר בגיטין (אס) שלאחר שחתמו
על גט מקושר שלשה עדים כשרים אפשר להחתים בו גם קרובים
או פסולים, וכיון שבגט מקושר שיש בו הרבה עדים די בקיום
שלשה עדים, ואין חילוק היכן הם חתומים (גיטין סג), יקיים את
חתימות העדים האמיתיות, ויסברו שהם מעידים על כל הכתוב
בשטר, וישתמשו בו שלא כדין.
מתרץ רב חסדא: אמר ליה רב חסדא לרמי בר חמא, מי כפרת עדים
בפרדן חתימי – וכי הינן סבור שלרב ירמיה חותמים העדים כסדר
כתיבת הגט, כלומר שאם נכתב השטר לרוחב הנייר חותמים גם
העדים לרוחבו, וסדר החתימות הוא מראש הגט לסופו ומימין
הכותב לשמאלו, אין הדבר כך, אלא עדים שבגט מקושר ממש
למעלה חתימי – מתחילים לחתום מכנגד סיום השטר ומסיימים
למעלה, ואינם חותמים כנגד השורות הכתובות בנוסח הגט, אלא
אם נכתב הגט לרוחב הנייר חותמים העדים לאורכו, והעד

אגרות קודש

ב"ה, אי תמוז, תשט"ו

ברוקלין.

האברך אהרן שי

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מכ"ד סיון, ויישר חילו בעד הקורת רוח שגורם ע"י הידיעות
מפורטות מהתפתחות אהלי יוסף יצחק במעלבורן והגדלת גבולה בתלמידים, ומובן שיש להשתדל ג"כ
ברבינו מספר התלמידים, כי בזה תלוי ג"כ הריבוי באיכות, וכמובן ממרז"ל אלף נכנסים למקרא מאה
יוצאים למשנה כו' ואחד להוראה, ובדאי גם שאר האברכים משתתפים בזה כפי יכולתם בהתפתחות
הישיבה, ואשרי חלקם. ומובן אשר יכול הוא למסור לכא"ו מהמשתדלים ומשתתפים ברכתי זו,
ויהי"ר שגם יוסיפו בהתעסקותם הקדושה ותקוים הבטחת רז"ל כל המוסיף מוסיפין לו.

מוסג"פ המשך רשימת המאסר אשר בטח יזכה בתוכנו את הרבים באופן המתאים.

בברכה.

לֹא דִּיעָקֵב הוּא – אינה של יעקב, וכשיבואו לקיים את החתימות
ולברר שהם אכן אמיתיות, יתברר שאין זו חתימת ידו של יעקב
ולא יכשירוהו, ומחמת חשש זה לא יחתוך המזויף את השיטה
האחרונה, שמא יתברר שקרו.
מקשה הגמרא על התירוץ האחרון: אף שיכירו שאין זה כתב ידו
של יעקב אלא של אביו, והרי יכשירוהו, ויאמרו דְּלָמָּא בְּשִׁמְיָה
דְּאֲבוּהָ חָתֵם – שמא חתם ראובן בשמו של יעקב אביו, לכבודו.
מתרצת הגמרא: לֹא שָׂבִיק אִינִישׁ שְׁמִיהָ דִּידֵיהּ – אין אדם מניח
מלחתום בשם של עצמו, וְחָתִים בְּשִׁמְיָה דְּאֲבוּהָ – וחותם בשם
אביו, ולכן לא יכשירו את החתימה של 'יעקב עד' הכתובה בכתב
ידו של ראובן.
מוסיפה הגמרא להקשות: וְעֵדִין יֵשׁ לַחֲכָשִׁיר וְלֹמֹר דְּלָמָּא סִימָנָא
בְּעֵלְמָא הוּא דְּשִׁוּוּיָהּ – שמא העד היה ראובן, כפי שניכר מכתבת
ידו, ומה שחתם באותיות שמו של אביו אין זה אלא כ'סימן' בלבד
לחתימתו, והשתמש באותיות אלו כסימן לחתימת ידו. מוכיחה
הגמרא שאפשר לחתום באמצעות 'סימן' שאינו שמו של העד:
דְּהָא רַב, כשהיה רוצה לחתום על שטר או איגרת, לא היה חותם
בשמו, אלא צִייר 'פְּנוּרָא' – היה מצויר תמונת דג, רַב חֲנִינָא צִייר
'חֲרוּתָא' – תמונת ענפים של דקל, רַב חֲסִדָּא היה כותב רק את
האות 'סמ"ך', וְרַב הוּשְׁעִיָא רק את האות 'ע"ן', וְרַבָּא בַר רַב הוּנָא
היה מצויר 'מְבוּתָא' – עמוד של ספינה, שתולים עליו את
המפרשים, ואם כן כשיתברר שהמילים 'יעקב עד' הם מכתב ידו
של ראובן יכשירו את השטר, ויאמרו שכונתו היתה לחתום בשם
'יעקב' כסימן בלבד.
מתרצת הגמרא: לֹא חֲצִיף אִינִישׁ – אין אדם מעיז פניו לְשׁוּוּיָהּ
לְשִׁמְיָה דְּאֲבוּהָ סִימָנָא – לעשות משמו של אביו 'סימן' לחתימת
ידו, ולכן לא יכשירו את השטר שכתוב בו 'יעקב עד' בכתב ידו
של ראובן, וממילא גם הוא עצמו לא יחתבנו מחשש שיפסלוהו.
הגמרא מביאה תירוץ אחר מדוע אין חשש זיוף בשטר מקושר
לשיטת רבי ירמיה: מִר וּמְרָא אָמַר, לְמַה לָּךְ בּוֹלִי הָאִי – לשם מה

עליך לומר תירוצים דחוקים אלו, אלא הטעם שאין לחשוש
שיחתכו את השורה האחרונה של השטר או שיוסיפו שורה בסוף
השטר, הוא כיון שלדעת רבי ירמיה אין העדים חותמים בזה אחר
זה, אלא אלא זה תחת זה, והדין הוא שכל שטר מְקוּשָׁר שָׂאִין חתימות
כל עֵדֵינוּ בְּלִין – מסתיימים בְּשִׁיטָה אַחַת, פְּסוּל, כלומר, השטר כשר
רק באחד משני אופנים אלו, או שיתחילו כולם לחתום כנגד
השורה הראשונה ויסיימו כנגד האחרונה, או שיתחילו באחרונה
ויסיימו בראשונה, וממה נפשך, אם חתמו העדים מלמטה למעלה
ויחתוך את השיטה האחרונה, יחתוך בזה אף את כל ראשי
החתימות, וישארו רק סיומי החתימות, ויפסל השטר. ואם חתמו
העדים מלמעלה למטה, הרי יש צורך שתחילת חתימותיהם תהיה
בשורה הראשונה, ויסיימו כולם בשורה האחרונה, ואם יחתוך
את השורה האחרונה יחתוך את סיומי החתימות ויפסלם. וכמו כן
בשני האופנים אינו יכול להוסיף דבר נוסף בנוסח השטר, שהרי
התוספת שיכתוב תהיה שלא כנגד חתימות העדים, ויבינו שהיא
מזויפת.
אגב הדין שהובא לעיל (ע"א) לגבי מחיקות שבשטר מביאה הגמרא
את דינם: אָמַר רַבִּי יֶצְחָק בַּר יוֹסֵף, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל הַמְחִקִּין בּוֹלִין
– כל המחיקות שיש בשטר ואינן במקום כתיבת 'שריר וקיים',
שהתבאר לעיל שהן כשורות, צָרִיךְ שִׁיחֲזוּב בְּסוּף הַשְּׁטֵר וְדִין
קְיוּמֵיהוֹן' – וזהו קיומם, כלומר שיפרש בסיום השטר את
המקומות שיש בהם מחקים, ויכתוב שהם אמת, שאם לא כן
נחשוש שמא נמחקו בזיוף לאחר חתימת העדים, ונפסלם.
דין נוסף שאמר רבי יוחנן: וְצָרִיךְ שִׁיחֲזוּר ויכתוב מְעַנְיָנוּ שֶׁל הַשְּׁטֵר
– את עיקרי הדברים שנכתבו בשטר, בְּשִׁיטָה אַחֲרֹנָה – בשורה
האחרונה שבשטר, לפני חתימות העדים, כלומר, שלא יכתוב שם
דברים חדשים שלא נכתבו לפני כן, אלא יכתוב שם דברים שאין
בהם צורך, וכגון חזרה מענייניו של השטר.
מבררת הגמרא: מָאִי מְעַנְיָנוּ – מה הטעם לדין זה,

אגרות קודש

ב"ה, כ"ט סיון, תשט"ו

ברוקלין.

הרה"ח אי"א נ"נ עוסק בצ"צ

מוה"ר יצחק זלמן שי

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מיום השני, מבשר טוב, אשר ברוב גדול חדשו החוזה שלו בקהלתו. הנה
יה"ר שיהי' בשעה טובה ומוצלחת, ויצליח להיות מרא דאתרא כפירוש רבנו הזקן שיהי' כפשוטו דער
אמת'ר בעל הבית פון דעם ארט, וישתמש במרות זו לעשות את המקום מקום תורה ומצוה מוארים
במאור שבתורה זוהי תורת החסידות הדרכותי ומנהגי'.

וכיון שדורשים את זה ממנו הרי הקדימו לזה לו הכחות על זה וגם האפשריות להביאם מכח
אל הפועל, ובדרכי התורה שהם דרכי נועם ואפילו נתיבותי' הם שלום, ומובן שגם בנדון ידידי' בתקפו
הוא הכתוב ומבשרך לא תתעלם והוא בהנוגע לשלשת העמודים דתורה עבודה שבימינו היא העבודה
שבלב, וכפירוש רבנו הזקן מיטן הארץ און אין הארץ, וגמ"ח שכללותה ענין הצדקה וחסד ויסודם
אהבת ישראל, שעליהם העולם עומד היינו העולם גדול והעולם קטן זה האדם.

בברכת הצלחה בכל הנ"ל.